

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven
uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

red. en sekr. riouwetrat 59, wormerveer
adm.: kon. wilhelminalaan 38, leersum

J. KEUNING — CULEMBORG

Zie, hier is uw God (slot)

**Geworteld en gegrond
in de liefde, zult gij dan,
samen met al de heiligen,
in staat zijn te vatten,
hoe groot de breedte en
lengte en hoogte en diepte
is, en te kennen de liefde
van Christus, die de
kennis te boven gaat,
opdat gij vervuld wordt tot
alle volheid Gods.**

Efeze 3 : 17-19

Jaren geleden las ik een engelse of amerikaanse roman over een jonge huisarts, die, behalve de „gewone” patiënten, ook een ontstellend groot aantal mensen op zijn spreekuur ziet verschijnen die eigenlijk helemaal geen doktershulp nodig hebben, maar op de een of andere manier het leven niet aankunnen en bij wie de opgekropte onlustgevoelens en frustraties en spanningen zich uiten in allerlei vage lichamelijke klachten. En hij maar luisteren en recepten schrijven, één keer, tien keer, honderd keer. Maar ondertussen gaat hij hoe langer hoe meer walgen van die vreemde troep, die hij niet begrijpt: wat zijn dat voor mensen, die nog niet eens gewoon leven kunnen, hun eigen problemen oplossen, door de moeilijkheden een weg vinden? Wat zijn dat voor mensen, die aan het leven kapot gaan? Tot hij ontdekt — maar daar zit natuurlijk een hele geschiedenis aan vast — dat hij zelf er ook zo een is. Dat hij het ook niet redt. Dat het wel een gammel stelletje mensen is, dat op zijn spreekuur verschijnt. Maar dat hij bij dat stelletje hoort. Aan de kwalen, waaraan zij lijden,

lijdt ook hij.

En als hij er dan eindelijk weer bovenop is, dan begint hij opnieuw aan zijn praktijk. En dan komen die zelfde mensen weer. Maar dan probeert hij echt te helpen. Niet meer van een afstand aankijkend tegen die vreemden, maar werkelijk als hunner één. Vandaar de titel van de roman: Niet als een vreemde.

Aan dat verhaal moet ik denken bij dit woord van Paulus: geworteld en gegrond in de liefde. Met dat woord duidt hij het eigenaardige, het essentiële van de gemeente van Christus aan. Als Christus door het geloof in jullie harten woning maakt, zegt hij, dan zijn jullie geworteld en gegrond in de liefde. En dan bedoelt hij niet: jullie, stuk voor stuk. Maar: jullie samen. Dan is jullie gemeente-zijn, jullie samenleving, verankerd in de liefde.

Wat bedoelt Paulus daarmee: de liefde?

Het is in elk geval duidelijk, dat hij de liefde die aan de gemeente haar bestand geeft in het nauwste verband brengt met de liefde van Christus. Door dat de gemeente staat in de liefde, gaat ze begrijpen wat de liefde van Christus is. Het is nl. de zelfde soort liefde. Want hoe heeft Christus ons liefgehad? Niet als een vreemde. Niet van een afstand. Hij heeft ons niet „geholpen” zonder dat het hem zelf raakte. Nee, Hij heeft zich helemaal met onze nood vereenzelvigd. Onze nood was zijn nood. We gingen er aan kapot. En daarom ging Hij er aan kapot. Want Hij was één van ons.

Zó tekent Paulus dan ook de saamhorigheid in de gemeente. In dat bekende hoofdstuk, 1 Korinthe 12, waar hij de gemeente een lichaam noemt. En — zegt hij — zoals het in een lichaam toegaat, zo gaat het ook in de gemeente toe: als één lid lijdt lijden alle leden mede. En als

het één lid goed gaat, bloeien alle leden op. Want zó leven ze samen, Ze leven één leven. Ze zijn allemaal volstrekt betrokken bij het wel en wee van de ander. Want het is hún wel en wee.

Dat zie je dan ook in de gemeente te Jeruzalem. We kijken er van op als er staat: ze hadden alle dingen gemeen: daarom als er één gebrek had, dan stelde de ander zijn bezit ter beschikking. Dat vinden wij opvallend: je huis verkopen om een ander gemeentelid aan geld te helpen. Maar wat wil je anders verwachten, als achter die gemeenschap van goederen iets anders zit: een gemeenschap van leven, een gemeenschap van verdriet en blijdschap.

Ze hadden alle dingen gemeen. Dat wil niet in de eerste plaats zeggen: ze hadden alle bezittingen gemeenschappelijk. Maar: ze hadden alles wat ze beleefden gemeenschappelijk. Onder de ziekte van de één gingen ze allemaal gebukt. En de dood die één gezin trof verscheurde hen allemaal. Natuurlijk: ze stonden klaar om elkaar te helpen. Maar dat was het eigenlijke nog niet eens. Het eigenlijke was: als de één iets verschrikkelijks overkwam, dan wist de ander geen raad meer. Als sommigen wanhoopten, dan werd dat de wanhoop van allen. Ze hadden alle goederen gemeen. Want ze hadden alles gemeen. Ze hadden maar één leven.

Zó beleeft je nu het wonder van Christus' liefde. Alleen als je zó samenleeft — zegt Paulus — alleen dan zul je ook in staat zijn te vatten hoe groot de breedte en lengte en hoogte en diepte is. Van dát namelijk wat Christus tot stand brengt. Van wat dát is: een gemeente van Christus. Zo alleen krijg je het door, hoe geweldig de dimensies zijn van Gods heil. Hoe intens de eenheid is die Hij onder mensen teweegbrengt. Hoe glorieus dat is en hoe verrukkelijk: sámen te leven.

Dat zul je dán kunnen vatten. Maar dat kun je dan ook alleen maar samen met alle heiligen. Dat kun je nooit op je eentje. Dat kun je nooit als je wel bij elkaar op een hoop kruipt en een heleboel dingen voor elkaar doet, maar toch vreemden voor elkaar blijft. Dat kun je alleen maar als je samen-leeft. Want in

die intense, radicale samenleving met al de heiligen, juist daarin en daarin alleen neemt Gods heil gestalte. Laat God zichzelf zien. Zichzelf ervaren.

Alleen zó zul je de liefde van Christus kennen. Daarmee bedoelt Paulus niet een studeerkamerkennis, een theoretisch inzicht. Zelfs niet een kennis die je krijgt door alleen maar in de bijbel te lezen. Want het is een kennis die tot stand komt in de ervaring. Je kunt de liefde van Christus nooit „kennen”, als je die niet ondergaat, ervaart, beleeft. En je ervaart de liefde van Christus alleen maar als je zelf geworteld en gegrond bent in de liefde, samen met al de heiligen.

We lezen en horen honderdduizenden woorden over Gods liefde. Maar wat helpt het ons als we die liefde niet ondervinden? Als we het niet te merken krijgen, dat God om ons geeft?

Maar dat is het dan ook juist. Je wordt zijn liefde gewaar als je het ondervindt, dat die anderen geen vreemden meer voor je zijn. Maar dat je samenhoort, onvoorwaardelijk en door alles heen samen. Eén lichaam. Eén nieuwe mens. Dan, als jij kapot gaat aan het verdriet van de ander en als jij verrukt bent van blijdschap als die ander gezegend wordt, als jouw angst wordt mee-gedragen door de mensen om je heen en als het geluk dat God tóch voor jou doet bloeien de ogen van die anderen doet oplichten, dan ervaar je wat je zo graag ervaren wilt, en wat God je wil geven: zijn liefde. Dan ervaar je hoe geweldig het heil is van God. En hoe heerlijk het leven is. Want het is echt: samen-leven. Dan ervaar je hoe intens God van ons houdt. Want je beleeft het, hoe intens we van elkaar houden. Dan ervaar je dat. Niet op je eentje. Maar samen met al de heiligen.

En dan worden we samen vervuld tot alle „volheid Gods”. Dat is een term die Paulus speciaal in deze brief gebruikt met het oog op de gemeente. Hij bedoelt: zo wordt Gods inwoning onder jullie volkomen. Zo zal in jullie samen-leving het woord vervuld worden: zie, hier is uw God.

Zo, als Jezus het gezegd heeft: een nieuw gebod geef ik u dat ge elkaar

liefhebt, zoals Ik u heb liefgehad. Hieraan zullen allen weten, dat ge discipel van Mij zijt, als ge deze liefde hebt onder elkaar. Dat is het woord van Hem, die op het punt stond zich helemaal met ons te vereenzelvigen. Die zó bij ons hoorde, die zich zo onlosmakelijk aan ons verbond, dat onze dood zijn dood werd. En zijn leven ons leven. Niet als een vreemde. Maar als één van ons.

Hij is onze vrede (2 : 14). Daarom maakt Hij alle treurende tot vrede-stichters (Matth. 5 : 4 en 9). En van die vrede-stichters, van hen die geworteld en gegrond zijn in de

liefde, geldt: zij zullen kinderen van God genoemd worden. Want zoals zij, die kinderen, zijn, — zo is God. En waar zij, die kinderen, zijn, — dáár is God.

Om het met een kleine variant op de woorden van Huub Oosterhuis te zeggen:

Hij huwt ons, vreemden, aan elkander, zijn liefde gaat van mond tot mond. Hij geeft zijn lichaam ons in handen. Zo leven wij zijn nieuw verbond.

H. DE JONG — AMSTERDAM

Kinderen aan het avondmaal?

antwoord aan
ds N. Cornelisse (4)

Tucht

Dat ik in verband met de vraag of we de kinderen zullen toelaten aan het avondmaal het onderwerp 'tucht' aan de orde stel, moet ik nog wel even toelichten. In de vorige gespreksronde stelde ik ds Cornelisse de vraag of kinderavondmaal niet meer past bij kerken die geen tucht kennen. Tucht zie ik namelijk als een middel om het belijdenis-karakter van het avondmaal hoog te houden. Ik vat dan tucht niet op als enkel een middel om grove zondaars de toegang tot de tafel te ontzeggen, maar ook om nette ongelovigen de deelneming te verbieden. Er heerst op dit punt veel misverstand. Goed is het, wanneer de kerk mild is ten aanzien van degenen, die uit zwakheid zondigen. Maar niet goed is het, wanneer enkel maar begrip wordt opgebracht t.o.v. degenen, die niet duidelijk kunnen zeggen, dat zij geloven. Er is vandaag een mentaliteit die met zekere graagte grijpt naar het woord van de vader van de maanzieke knaap, die zei: „ik geloof, Here, kom mijn ongelof te hulp.” (Marc. 9 : 24). Je krijgt dan wel eens de indruk, dat 't daarbij alleen maar gaat om het tweede deel van die zin en uit dat tweede deel dan ook nog alleen maar om dat 'mijn ongelof'. Een herkenningpunt, aangegrepen als een vrijbrief om als ongelovige in de kerk te zitten. Een kerk die waarlijk de Schriftuurlijke tucht kent, zal in deze mentaliteit van haar leden niet mogen berusten. Ze zal moeten op-

roepen tot geloof, geduldig, maar beslist. En ze zal tenslotte moeten zeggen, dat Christus een besliste keuze vraagt. Ze zal er zelfs niet voor mogen terugschrikken dit zeggen met de daad van de afhouding te bekrachtigen.

Een kerk evenwel die hier geen beslissingen neemt en haar leden ook voor geen beslissing stelt; een kerk, die zich bewust (bijvoorbeeld) op de dubbelheid van Thomas oriënteert, „de man die niet geloofde en toch discipel was”, zo'n kerk kent m.i. geen tucht in bijbelse zin, al zal ze mogelijk een rassendiscriminator of een kolonel wel afhouden van de tafel des Heren.

Welnu, wanneer een kerk in zo'n sfeer leeft, heeft zij geen recht kinderen van het avondmaal weg te houden. En het verbaast me dan ook niet, dat in zulke kerken de tafel voor hen wordt opengesteld. Maar als gereformeerde kerken deze praktijk gaan volgen, vraag ik: hebben jullie dat wel goed door-dacht?

Kinder-geloof

„Dus u vindt, dat kinderen in de kerk op één lijn staan met ongelovigen?” Ik erken dat ik mezelf onder die verdenking stel. Toch is dat niet zo. Kinderen kunnen geloven. Zelfs zo sterk dat ze ons volwassenen met hun geloof beschamen. Toch, al wil ik de kinderen samen met de gemeente als gelovigen aan-

spreken, noem ik een individueel kind liever geen gelovige. Eigenlijk om dezelfde reden als waarom de rechter ze niet als getuigen accepteert, tenzij ze 15 jaar oud zijn. Is dat omdat elk getuigenis op de leeftijd daarvoor als leugen gewantwoord moet worden? Nee, maar omdat een kind met zo iets verantwoordelijks als een getuigen-verklaring, (waarop eventueel een vonnis gebaseerd wordt) niet belast mag worden. En psalm 8 dan: „Uit de mond van kinderen en zuigelingen hebt Gij sterkte gegrondvest.”? Daar bouwt de Here zelf toch op kinder-geloof? God kan dat doen, ja, tot beschaming van volwassenen. (Matth. 21 : 6). Maar juist daarom is er voor ons geen *regel* uit af te lezen. Je kunt als kerk toch niet jezelf beschamen? Toch doen sommigen het voorkomen, alsof dat wel kan. Alsof het mogelijk is, *als kerk* te zeggen: laten wij ons optrekken en verwarmen aan het kindergeloof. Maar kinderen moeten zich juist aan ons geloof kunnen optrekken!

Wortels

Werkelijk, wanneer ik *van deze kant komend* stuit op het verlangen om de kinderen aan het avondmaal te laten deelnemen („Want zij geloven tenminste nog zo heerlijk”), dan zeg ik: kinderavondmaal is de stuip-trekking van een kerk die sterft aan ongelof. Maar natuurlijk weet ik wel, dat kinderavondmaal deze kwade wortels niet *behoef* te hebben en dikwijls ook niet heeft. Het verlangen naar kinder-avondmaal kan bijvoorbeeld ook een typische vrijgemaakte wortel hebben? Ik bedoel dat men ten onzent sterk objectiverend het verbond zozeer gevuld en bepaald ziet door het Woord van God, dat 's mensen geloofsantwoord bijna geen nadruk krijgt. Als ik het goed zie, begint ons deze eenzijdigheid vandaag behoorlijk op te breken. In deze zin, dat het wel eens lijkt alsof men de religie en de religieuze taal aan het ambt uitbesteedt om dan zelf in een religieuze onherkenbaarheid gemeente te zijn. Dat komt onder ons wel voor. Ik realiseer me dan ook zeer wel dat ik met mijn nadruk op het belijdend karakter van de gemeente niet zo stevig in de vrijgemaakte traditie sta. Omgekeerd verbaast ik mij van mijn kant niet, dat de gedachte van kinder-avondmaal onder ons weerklinkt. Het is het doortrekkende van een schadelijke lijn in de vrijmaking, die ik bij vroegere gelegenheden al eens heb getracht aan te wijzen.

Socialisering ?

Maar ik zou het over de tucht hebben. En nadat ik er iets algemeen over gezegd heb: wat is een kerk met tucht? — wil ik nu nog in een paar bijzonderheden treden naar aanleiding van wat ds Cornelisse

schrijft. Ik laat hem nu even aan het woord. „Nergens spreekt de bijbel over de uitsluiting van het avondmaal als tucht, maar altijd als uitsluiting van de gemeenschap. Wie iemand het avondmaal ontzegt, ontzegt hem de gemeenschap. „Doet het oude zuurdeeg weg” en, „Nu evenwel schrijf ik u, dat gij niet moet omgaan met iemand, die, al heet hij een broeder, een hoereerder, geldgierige, afgodendienaar, lasteraar, dronkaard of oplichter is; met zo iemand moet gij zelfs niet samen eten” (1 Kor. 5 : 7, 11). Zo iemand, zegt Paulus, mag je niet in je huis uitnodigen. Uitsluiting van het avondmaal is het einde van de tucht, niet het begin.”

Versta ik dat nu goed? Bedoelt ds Cornelisse echt te zeggen, dat hij dit 'samen eten' van Paulus opvat als samen avondmaal vieren? Anders heeft wat hij schrijft geen samenhangende zin. Maar dit kan toch helemaal niet? Hoe moet ik me dat voorstellen: uitsluiting van het avondmaal is *het einde* van de tucht, niet *het begin*? Is het mogelijk dat een broeder of zuster van alle rechten en plichten aan het kerkklidmaatschap verbonden is uitgesloten of zichzelf heeft uitgesloten en dan toch nog met de gemeente de maaltijd des Heren viert? Staat de avondmaaltafel dan zó op straat? Er is ten aanzien van 1 Kor. 5 toch geen misverstand mogelijk? Paulus verbiedt daar zelfs het sociale contact met de zondigende broeder, voorzover zulk contact een relatie van vriendschap of gemeenschap suggereert. Bijvoorbeeld dat je met een broeder die zich duidelijk als een afvallige gedraagt, samen uit gaat eten alsof er niets aan de hand is. „Zelfs niet met hem eten.” Het ontgaat mij hoe iemand dit zou kunnen verstaan van de avondmaalsgemeenschap. Wie zo te werk gaat, móet, dunkt me, wel terecht komen bij een zeer vlakke betekenis van het avondmaal. Eigenlijk houdt hij geen andere dan een sociale betekenis over. Ik zeg niet dat dit bij ds Cornelisse het geval is, maar ik wijs op de consequenties. Het denken is een kracht die sterker is dan onze bedoelingen.

Het lichaam onderscheiden

Dat ds Cornelisse gevaar loopt het avondmaal te veel te socialiseren is ook nog aan iets anders te zien, dat hij in dit verband noemt. Hij schrijft: „Er is door anderen op gewezen dat Paulus met het onderscheiden van het lichaam in 1 Kor. 11 : 29 allereerst doelt op de gemeente, de gemeenschap, en in het verlengde daarvan, op het avondmaal.” Ik ken die gedachte en vind er ook wel iets moois in zitten. De Corinthiërs onderscheidden inderdaad in die zin het lichaam niet, dat ze de gemeente Gods minachten door de behoeftigen beschaamd te maken. (1 Kor. 11 : 22). Ze lieten immers aan de avondmaaltafel het verschil tussen arm en rijk

Opbouw tijdens de vakanties

Tijdens de vakanties zal
Opbouw niet verschijnen
op 14 en 21 juli en 4 aug.

De redactie

einde, maar moet het begin zijn van de tucht. Zoals bij huwelijksverstoring het meest intieme het eerst onderbroken wordt. Daarna kan het nog lange tijd duren al eer de meer uiterlijke samenlevingsvormen het begeven.

Ten slotte

Kinderen aan het avondmaal — ja of nee? Meer dan aanvankelijk het geval was, ben ik tot het inzicht gekomen dat het standpunt dat we innemen samenhangt met de opvatting die wij over het avondmaal-zelf hebben. Vervlakking en socialisering van het avondmaal zie ik mee komen met het hier en daar opkomende gebruik, de kinderen de maaltijd des Heren te laten meevieren. Ik ben ervan overtuigd dat niemand dat bedoelt. Ik wil iedereen ten goede houden. Maar theologisch zijn wij buitenverbanders wel eens wat argeloos en onderschatten de kracht van de innerlijke logica die in een standpunt zit en werkzaam is. Al weet ik ook van de 'gelukkige in consequentie'. Maar waren de samenhangen die ik bij ds Cornelisse zag en aanwees uit de lucht gegrepen? De lezer oordele zelf.

Wel moet ik bekennen, dat ik de artikelen van ds Cornelisse met een zekere waakzaamheid gelezen en overwogen heb en dat ik een gevoel van gealarmeerdeheid niet van me heb kunnen afzetten vanwege andere stemmen over dit punt die ik de laatste tijd vernomen heb. Daarom ben ik er misschien niet helemaal aan ontkomen dat ik wat incident was als symptoom heb uitgelegd. Ds Cornelisse vergeve mij dat dan. Het was alles zakelijk bedoeld. Dat is zeker.

*We vergaten
Isaël.*

*Rustig sloot ik
voor mijn zoon
een polis af,
en alsof er niets
aan de hand was
schreef ik:
nee, een Jood
ben ik niet.*

*Anne Frank ligt al jaren
in haar graf
en mijn zoon wandelt
met Annette, zijn dochter,
we deden
maar wat.*

*We zeiden geregeld:
ik geloof,
maar we hebben niet
liefgehad.*

*We zijn vervuld geweest
en verزدigd
van Romeinen acht,
verder kwamen
we niet.*

*g. boogaard - uit: met dank aan de joden
uitgeverij g. f. callenbach, nijkerk*

H. AMELINK — SITTARD

HET C.D.A. EN DE ZONDE

Aanleiding

De aanleiding om na te denken en te schrijven over bovenstaand onderwerp ligt in de affaire Lubbers en in wat ik gemakshalve maar noem de zaak van de koopsompolissen. Wat het laatste betreft heeft de Tweede Kamer een commissie benoemd, de commissie-Hofstra, die moet nagaan of politici koopsompolissen hebben gekocht, daarbij gebruik makend van mazen in de wet en gebruik makend van voorwetenschap uit hoofde van een functie. Is er ongeoorloofd belastingvoordeel geweest? Zijn er belastingtrucs toegepast?

Dat zal allemaal wel uitgebreid en eerlijk uitgezocht en uit de doeken gedaan worden.

Dieper en voor ons allen van meer belang is de vraag naar de zonde in deze dingen. De vraag naar de oorsprong, omvang en radicaliteit van de zonde staat nu niet in het centrum van de belangstelling. Maar christenen, die zich niet laten leiden door sensatiezucht van het ogenblik kunnen er toch niet aan ontkomen in dit verband over de omvang van de zonde na te denken.

Is het geoorloofd een 'oneigenlijk' gebruik te maken van de fiscale wetten?

Dat raakt meer mensen dan politici. Het raakt ook meer mensen dan beroepsprofiteurs. De gemoederen over deze affaires zijn een beetje be-daard. Althans leven we wat dit betreft in een windstille. Daarom is het moment wel geschikt om naar de achterliggende problemen te vragen.

Verkiezingen

Aanvankelijk kon ik me niet aan de indruk onttrekken dat er zowel in de zaak van koopsompolissen als in de zaak Lubbers pogingen werden gedaan om verkiezingspropaganda te bedrijven en dan met name propaganda tegen het C.D.A. Die indruk is trouwens nog niet helemaal weg. Het eerste artikel dat de mogelijkheid opperde dat er door C.D.A.-politici in hoofdzaak ernstig misbruik was gemaakt van mazen in de wet door die koopsompolissen is geschreven door een journalist van het Parool, Van Wijnen. Dat was in het vroege najaar van 1977. Er is toen bijzonder weinig aandacht aan die beschuldiging besteed. Maar toen was drs J. den Uyl nog aan het proberen om een kabinet te vormen. Later schreven de belastinginspecteurs aan de Tweede Kamer en vroegen om een onderzoek naar de waarheid van de bewering van Van Wijnen. Toen brak ineens een storm los. Waarom zo laat? Waarom toen pas? Het was intussen duidelijk geworden dat het tweede kabinet Den Uyl er niet komen zou, althans voorlopig niet. Als wantrouwig toeschouwer vraag je dan: is hier sprake van selectieve verontwaardiging?

De affaire Lubbers is al tamelijk oud. De Haagse Post (rood) bracht die aan het licht. Maar dat gebeurde pas toen Lubbers als paradepaardje van Den Uyl had afgedaan. Een van de mensen die een rol speelde bij het aan het licht brengen van beide affaires was Flip de Kam. Een schrijver in de Haagse Post en lid van de Tweede Kamer zo lang Den Uyl nog aan het formeren en het regeren was. Als Kamerlid had hij heel gewoon vragen kunnen stellen in de geest van 'Is het de minister bekend dat ... enz.' Het antwoord had heel gewoon ja kunnen zijn. Want het was de minister bekend. Maar dat gebeurt niet. Pas als De Kam het veld heeft moeten ruimen voor het schaduwkabinet van Den Uyl en Lubbers geen pion meer was om het C.D.A. in te pakken, ging de Haagse Post schrijven over de handel en wandel van Lubbers. De Haagse Post zegt dan wel dat ze dat óók gedaan zouden hebben als Lubbers minister was geworden in een tweede kabinet Den Uyl-Van Agt, maar is het niet erg veel gevraagd van onnozele lezers om dat te aanvaarden? De Kam had ook de gelegenheid om als Kamerlid wat te doen aan de affaire van de koopsompolissen. Maar hij deed het niet. Waarom niet?

Zou het echt allemaal niets met verkiezingen te maken hebben?

(vervolg op pagina 206)

D. W. L. MILO — DALMALLY

WAGENS, PAARDEN EN HELDEN!

„Op wagens, paarden en op helden zij onze vijand stout — wij zullen de eer en grootheid melden van God, die ons behoudt”. Zo zongen wij vroeger met psalm 20. En die tegenstelling is duidelijk. Of, om het met psalm 147 te zeggen: de Heere heeft de kracht van cavalerie en infanterie niet nodig — Hij wil slechts mensen, die Hem vrezen. Als er iets gebeuren moet, dan „niet door kracht of geweld — maar door Gods Geest”, om met Zacharia te besluiten. Wilt u daar eens aan denken, als u het volgende leest?

—O—

Het gebeurde enkele eeuwen voor onze Heiland op aarde verscheen. Het Romeinse rijk stelde zich op, de boeken Prediker en de Spreuken van Jezus Sirach werden geschreven. Op dat ogenblik voltrok zich in het Oosten van Azië een geweldige operatie; een politiek gebeuren van wereldgrootte.

Door kracht, geweld en list werden daar een aantal kleine, oorlogszuchtige staatjes tot een keizerrijk verenigd: het verenigde China werd gevormd door de koning die al zijn buurkoningen wist te onderwerpen, die zich kroonde tot de eerste keizer van het verenigde China. Om precies te zijn: het was in 221 voor Christus, de eerste Chinese keizer heette Ch'in Shih Huang Ti en zijn keizerrijk heeft het tot in de twintigste eeuw uitgehouden... tot 1912. Onthoudt u alleen maar de eerste naam van deze keizer: in Ch'in zit de naam van China al duidelijk hoorbaar ingebouwd.

Lang voor keizer Ch'in was China over de hele wereld bekend om zijn hoogstaande cultuur, zijn wetenschap, zijn muziek, zijn rijstpapier, lakken en verven, zijn handelsgeest en avondtuurlijke aard. Maar — zoals de Spaanse staatjes elkaar eeuwen lang beoorloogden, zoals de mensen uit de Lage Landen elkaar voor hun vereniging graag de kop af sloegen, zoals de Duitse buurstaatjes oorlogvoeren als een bij uitstek mannelijke bezigheid

zagen — zo ook de Chinese mandarijnen, die elkaar te vuur en te zwaard uitroelden. Wat wilt u: een overbevolkt land levert eerst emigranten en dan binnenlandse onlusten. De overvloedige aanwas van consumenten werd trouwens ook sterk besnoeid door jaarlijkse overstromingen, epidemieën en hongersnoden.

Maar keizer Ch'in bracht orde en eenheid. Hij schiep een statenbond, een verenigd China. Niet alleen op papier, ook metterdaad. Hij legde handelswegen aan. Hij bouwde waterwerken, die vandaag nog in gebruik zijn. Hij reguleerde het omvangrijke alfabeth en uniformeerde het Chinese schrift. Hij standaardiseerde maten, gewichten en munten. Hij bracht de talloze wetten onder in een voor alle staten geldend systeem. Hij omringde zich met vorstelijke pracht en rijkdom en boezemde zijn vijanden een bijgelovige vrees in: toen hij zes rivalen had verslagen kwamen de anderen zich vrijwillig onderwerpen!

Keizer Ch'in deed nog meer, veel meer. Hij bouwde de Chinese Muur, een bouwwerk, dat aanvankelijk bedoeld was om de Aziatische horden buiten te houden, maar dat mede een nationale betekenis kreeg: doordat het de beschermende eenheid van China symboliseerde. Deze muur is zo breed, dat keizer Ch'in er zes paarden naast elkaar op liet galopperen. De lengte is 2400 kilometer. Voor de bouw werden natuurlijk krijgsgevangenen ingezet: miljoenen vonden er de dood onder harde dwangarbeid. Hun lijken werden onder de Muur gelegd, waardoor deze de naam van „het langste kerkhof ter wereld” heeft gekregen. Vraag niet, hoe solide dit bouwsel is gemaakt. Pas na 17 eeuwen (en wel in de 15e eeuw n.C., dat is in de Ming-dynastie) was het nodig de Chinese Muur te restaureren. Onlangs is de Muur opnieuw gerestaureerd, nu door het Rode Leger. Uit de nieuwsmedia kent ieder deze muur, een van de wereldwonderen. Als een reusachtige draak slingert zich deze over de hoogste bergtoppen, stort zich in de diepste ravijnen.

Maar nog is het einde niet van 's Keizers daden. Keizer Ch'in vormde het eerste nationale staande leger, dat miljoenen soldaten moet hebben gekend. Grote vorsten kunnen zich slechts staande houden met wagens, paarden en met helden. Toen keizer Augustus in het jaar nul van onze tijdrekening zijn „gehele wereld liet beschrijven”, was zulk een conscriptie al eeuwen bekend: om de belastingcohiëren aan te leggen en de dienstplichtigen te registreren. Het leger van Ch'in ondersteunde zijn onoverwinnelijke macht en was ongelooflijk goed bewapend. Daar komen we zo op terug.

En dan de ordening der geesten! Keizer Ch'in schafte het Confusianisme af: dit filosofisch-religieus systeem had de oude orde gesteund en stond dus de nieuwe orde in de weg. Studenten kwamen in verzet, want zo zijn studenten. Maar na een eerste waarschuwing werden ze bij honderden onthoofd of in dwangarbeid afgemaakt. En vandaag zeggen de jonge Chine-

M. R. VAN DEN BERG — LEIDEN

JEREMIA

Geroosterd

Daar kwam voor de ballingen in Babel nog iets bij. Hun verblijf daar was het oordeel van de HERE over hun afval van Hem. Jeremia snijdt dat punt in zijn brief ook nadrukkelijk aan: IK heb u in ballingschap doen wegvoeren (vs. 7). IK heb u verstoten (vs. 14). IK heb u naar Babel weggezonden (vs. 20). En dat verblijf daar zal zeventig jaar duren. Dat is de termijn die ervoor bepaald is. Daarom heeft het geen zin het bouwen van huizen en het planten van wijngaarden en het sluiten van huwelijken uit te stellen. Daarom is het ook zinloos verzet te prediken, zoals Achab en Zedekia deden. In naam van Jahweh

stookten zij het vuur van het verzet en van de opstand op. Ze waren de predikers van de toenmalige theologie van de revolutie. In onze tijd gelden zulke figuren als grote, lichtende voorbeelden voor wie je diep respect moet hebben. Zij laten zich immers niet voor het karretje spannen van de grootmachten en van de dictators. Ze durven tegen hen in verzet te komen en op te roepen tot weerbaarheid. En van bidden voor de vrede van Babel is bij hen geen spoor te bekennen. Precies zoals er ook bij de hedendaagse predikers van de revolutie geen sprake is van gebed voor dictators. Integendeel. Je hoort bij hen alleen maar rauwe kreten als: dood aan de dictator en aan de onderdrukkers! Zo baden Achab en Zedekia ook niet voor de vrede van Babel. Ze vervloekten het alleen maar.

En wat voor zin had het? Wat schoten ze er mee op? Helemaal niets. Want de ballingschap zou zeventig jaar duren. Zo had Jahweh het bepaald. Wat ze deden, was vechten tegen de bierkaai. Het benadeelde alleen zichzelf. Want Nebukadnezars

geheime agenten kwamen hen op het spoor. Achab en Zedekia zouden gevangen genomen worden en op een gruwelijke wijze publiek ter dood gebracht worden. Zo doen dictators dat met revolutionaire elementen. Hoe meer men zich tegen hen verzet en hoe meer men tegenspartelt, des te zwaarder wordt hun juk en des te strakker worden de banden der verdrukking aangehaald.

Verdiende loon

Toch had het zo anders kunnen zijn. Bidt voor Babel, zegt de HERE. Zoekt de vrede voor Babel. Want in haar vrede zal uw vrede gelegen zijn. Waar gebeden wordt voor Babel, daar kan men een stil en gerust leven leiden. Maar waar men weigert te bidden en in plaats daarvan de revolutie predikt, verdwijnt de rust. Daar komen harde represailles, vallen doden en wordt het leven verscheurd. En wat in de ogen der mensen een lichtend martelaarschap is, is in Gods ogen een straf, een oordeel. Van Achabs en Zedekia's marteldood zegt

de HERE niet: die moeten jullie in ere houden. Neen, Hij zegt: het is hun verdiende loon. Jahweh heeft geen enkele waardering voor hen. Want, zegt Hij, ze hebben een schandelijke dwaasheid in Israël begaan: overspel gepleegd met de vrouwen van hun naasten en in mijn Naam vals geprofeteerd (vs. 23).

In onze tijd wordt aan het plegen van overspel niet meer zo zwaar getrokken. En zeker bij zulke verzetshelden wordt het door de vingers gezien en goedgepraat. Hun geestelijke betekenis is immers zo groot en overheersend, dat men hun hun seksuele gedrag niet kwalijk neemt.

Maar de HERE valt er wel degelijk over. En Hij laat zien dat wie achter zulke leiders aanloopt, wordt meegesleurd in hun ondergang. Dat is ook in onze tijd actueel. Wie wegloopt met figuren die in hun seksuele gedragspatroon en hun huwelijksmoraal het Woord van God aan hun laars lappen, wie hen bewondert en vereert en blindelings volgt, wordt meegezogen in de ondergang. Want de HERE laat het niet over zijn kant gaan.

zen nog: hoe kunnen we vorderingen maken, wanneer niets mag veranderen? Confucius was conservatief, steunde het feodale stelsel en hield de ontwikkeling tegen. — Denkt u ook aan de Russische kerk, die het Csarenregime steunde en in 1919 het lot van de Csaar deelde? Vraag maar niet naar de harde methoden en wreedheden, die Ch'in zich permitteerde. Alle Oosterse vorsten waren hard. Alle tirannen hebben zich slechts staande kunnen houden met wagens, paarden en met helden.

—o—

En nu denkt u aan de eerste koning over het volk Israël. Toen Israël een eigen koning wilde hebben, net als de buurlanden, een leider zeggend, gaf de Heere een les door de mond van de profeet Samuël. En Samuël legde deze les vast in een document (10 : 25). Die les luidde (8 : 11-18):

Uw zonen gaan het leger in als infanteristen en paarde-volk, als officieren en onderofficieren. Of ze moeten de koninklijke tuinen en akkers onderhouden — dat is wat anders dan hun vaderlijk erfdeel in stand houden. Of ze gaan in de wapenfabrieken werken. Uw dochters doen dienst in de koninklijke keukens, de kruidentuinen en de bakkerijen — om van de rest maar te zwijgen. De beste van uw voorvaderlijke akkers en boomgaarden zijn voor 's konings dienaren. De hofhouding zult u moeten betalen met tienden van uw oogst; dat komt boven op de tienden voor het heiligdom. Uw knechten, dienstboden en ezels moet u klaar houden voor herendiensten. Zelfs van uw kleinvee gaat jaarlijks een tiende naar de schatkist. Ge zult trouwens niet meer vrij zijn om te gaan en te staan — u zult allemaal slaven zijn van een despoot, die alles voor het zeggen heeft, die dood en leven, vrijheid en gevangenis in zijn hand houdt.

Als u dan over de aanvankelijk zo nederige Saul leest, lijkt het voorgaande een bombastisch dreigement. Maar later is wel gebleken, denk maar aan Achab en Naboth, dat de les niet overdreven was. Nu, ook keizer Ch'in hield van wagens, paarden en van helden. Hij had er nooit genoeg van. Hij stond ermee op en ging ermee naar bed, bij wijze van spreken. Ja, hij nam ze mee in zijn graf!

Dat laatste hoeft u gelukkig niet letterlijk te nemen. Dat deden wel zijn voorgangers, zo van 1700 tot 1100 voor Christus: die namen hun lijfwacht, hun vrouwen en ministers mee, als ze begraven werden. Ook in het oude Egypte was dit goede toon. Maar keizer Ch'in vond dat overbodig. Die was een verlichte despoot, deed niet zo aan barbarisme. Hij wist het anders te versieren.

Keizer Ch'in liet terra-cotta afbeeldingen maken van zijn wagens, paarden en zijn helden. Op ware grootte en naar ware gelijkenis, gebakken in

Chinese klei. Geen twee beelden zijn gelijk geworden want geen twee soldaten waren gelijk. De wagens zijn gespannen met vier paarden en bemand met drie of vier soldaten. De wagens zijn echte, nog bruikbare, strijdswagens met leren tuig. De soldaten zijn bewapend met echte zwaarden, speren en kruisbogen. De wapens hebben het tot vandaag tegen roest uitgehouden; het metaal bevat koper, tin, nikkel, magnesium, kobalt en nog 10 andere elementen. Het voetvolk stond in rijen opgesteld, afgewisseld door wagens en terra-cotta paarden. Dit leger, vertegenwoordigend een Oosterse lijfwacht van 6000 man... was opgesteld in een gewelf van 60 bij 210 meter en wordt momenteel op 65 kilometer ten Oosten van Siam opgegraven. De eigenlijke graftombe van de keizer ligt nog te wachten op opening, te zijner tijd. Maar gezien de opstelling van de lijfwacht ten opzichte van het praalgraf van de keizer is het vermoeden groot, dat ook naar de drie andere windstreken relieken van de hofhouding te vinden zullen zijn: harem, hofhouding en staatsgroten, alle gebakken in Chinese klei.

Het gaat hier om de grootste archeologische vondst van deze eeuw. U kunt het verhaal vinden in het aprilnummer van National Geographic Magazine. De schrijfster, Audrey Topping (dochter van een vroegere Chinese diplomaat, die met premier Chou En Lai bevriend is geweest) heeft de opgravingen gedeeltelijk bijgewoond. Ze werd getroffen door het verfijnde realisme, dat de Chinese uitbeelding enkele eeuwen voor onze jaartelling al kende. Met genoegen beschrijft ze, hoe de manen der paarden geknipt zijn, op een lok na die om de oren speelt; hoe de staarten der paarden halverwege in een knoop zijn gelegd; hoe de gezichten der krijgers soms wreedheid, soms trots, soms zelfverzekerdheid — een enkele maal een glimlach weergeven.

Keizer Ch'in heeft een macht gehad als weinigen op aarde. Maar ook hij was slechts een mens. In zijn ijdelheid heeft hij 36 jaar gewerkt aan zijn praalgraf, waaraan 700.000 gevangenen zich hebben doodgezwegen. En aan het eind van zijn moeilijk leven kreeg keizer Ch'in vervolgingswaan. Na enkele mislukte aanvallen op zijn leven gevoelde hij zich nergens meer veilig. Hij reisde in het geheim van paleis tot paleis. Zo vond hem de dood — in het geheim. Alleen zijn naaste twee medewerkers wisten er van. Ze publiceerden zijn dood pas, nadat ze zich meester van de situatie hadden gemaakt.

Bijna twee eeuwen later werd onze Heiland geboren. In de armelijkste omstandigheden. Hij had geen praalgraf nodig, want de dood kon Hem niet vasthouden. Hij had geen legioenen van hemelse krijgsmachten nodig, want zijn Geest is machtiger dan die. Hij kende geen wreedheid, maar Hem is alle macht gegeven in hemel en op aarde. Hij lacht om vorsten en organisaties, om machtsbundeling en ijdelheid. Hij lacht ook om kerkpolitiek gescharrel. Want niet door kracht of geweld, maar door zijn Geest komt zijn rijk tot stand.

hulp bij bijbelstudie

Contra-brief

De open brief van Jeremia veroorzaakt in Babel een hevige deining, verontwaardiging en verzet. En een andere profeet onder de ballingen, een zekere Semaja, klimt in de pen en schrijft op zijn beurt een brandbrief naar Jeruzalem, geadresseerd aan Zefanja, de plaatsvervanger van de hogepriester. Semaja verwijt hem in deze brief, dat hij zijn taak niet goed heeft uitgevoerd.

Zefanja was in Jeruzalem nl. belast met het gevangennemen en straffen van mensen die zich ten onrechte als profeet uitgaven. Die taak hebt u niet naar behoren uitgevoerd, schrijft Semaja. Want er loopt in Jeruzalem

een charlatan rond, die ons hier in Babel de les wil lezen: Jeremia uit Anathoth. En u laat die man maar rustig zijn gang gaan en vrij rondlopen. Dat lijkt nergens op. Hij moet ingerekend worden en tot zwijgen gebracht worden. Het is gewoon verschrikkelijk wat hij eruit kraamt (vss. 25-28).

Dat was de reactie uit Babel op Jeremia's brief. Het oordeel van Jahweh had zich al over de ballingen voltrokken. Maar ondanks het feit, dat de HERE hen in Babel nog weer opzoekt met zijn Woord, bekeren ze zich niet, maar verzetten ze zich nog temeer. Daardoor hebben ze ook geen oog voor Gods genade en liefde in Jeremia's brief. Die dringen niet eens tot hen door. En het staat er toch zo duidelijk in: Ik weet welke gedachten Ik over u koester, luidt het woord des HEREN. Gedachten van vrede en niet van onheil om u een hoopvolle toekomst te geven. Dan zult ge Mij aanroepen en tot Mij bidden en Ik zal naar u horen. Dan zult ge Mij zoeken en vinden, wanneer ge naar Mij vraagt met uw ganse hart. Dan zal Ik Mij door u laten vinden.

Ik zal Mij laten vinden

In deze prachtige verzen noemt de HERE twee voorwaarden om Hem te kunnen vinden.

In de eerste plaats moet Hij gezocht worden. Mensen die niet in Hem geïnteresseerd zijn, vinden Hem ook niet. We moeten Hem zoeken met ons hele hart, zonder reserve. Als we gemeenschap met Hem zoeken met een half hart, een beetje halfbakken, zonder dat we de dingen die de gemeenschap met Hem in de weg staan, uit ons leven willen verwijderen, vinden we Hem ook niet. Dan blokkeren we zelf de gemeenschap met Hem.

Maar als we Hem wel met ons hele hart zoeken, zonder ingebouwde reserves, dan vinden we Hem wel. Niet omdat wij zulke goede zoekers zijn, maar — en daarmee raken we de tweede voorwaarde — omdat de HERE zich dan laat vinden.

Ons zoeken — ook als we het met ons hele hart doen — blijft gebrek-kig en stuntelig. We zijn net als kleine peuters die met hun vader verstopper-tje spelen. Zo'n kind zoekt zijn vader met heel zijn hart. Hij zit

er helemaal in. Hij is helemaal in het zoeken verdiept. Maar het gaat nog zo stuntelig en onbeholpen. Hij weet niet precies waar hij zoeken moet. En dan laat zijn vader zich vinden.

Zo doet de HERE ook bij zijn volk. Als we alleen op ons zoeken waren aangewezen, zouden we nog rakelings aan God voorbij lopen. Maar dan laat God zich vinden. Dat is zijn liefde, zijn genade. En dan komt Hij met zijn heil naar de mensen toe.

Is dat niet prachtig? Dat staat nu in die brief van Jeremia. Dat schrijft God nu aan mensen die niets anders gedaan hadden en deden dan zich tegen Hem verzetten. Of God zijn volk ook liefheeft!

Maar in Babel zagen ze daar niets van. En Semaja is razend over die brief waarin Gods genade zo duidelijk spreekt. Dan kan God niets anders meer doen dan zeggen: Semaja, jij en je nageslacht staan er buiten. Jullie zullen niet in dat heil delen.

Samaja wilde de HERE niet zoeken. Dan is er ook geen heil. Maar wie Hem met hun hele hart zoeken, zullen Hem vinden. Want door hen laat Hij zich vinden.

Vervolg van pagina 203

HET C.D.A. EN DE ZONDE

Rooms-Katholieke moraal

Een vraag die al meer dan eens gesteld is en die echt ook wel om een antwoord roept is deze: komen dit soort affaires meer voor in Rooms-Katholieke kringen dan in andere groeperingen? En als het antwoord 'ja' zou moeten zijn dan dient naar de oorzaak daarvan gezocht te worden. Is er een Roomse moraal? Is er een Calvinistische moraal? Verklaart het verschil tussen die beide ook dat er meer Rooms-Katholieke-C.D.A.-ers betrokken zijn bij de affaires dan niet-Rooms-Katholieke-C.D.A.-ers? Als die vraag met 'ja' beantwoordt moet worden is er dan ook 'een zonde van het C.D.A.'?

Hebben we een ethisch réveil nodig? Er is een verwording van het leven aan de gang die op alle terreinen van het leven merkbaar is. Hoe komt het echter dat we de ene zonde kennelijk erger vinden dan de andere? Is zonde met geld ernstiger dan zonde in het huwelijk? Mag een Kamerlid wel dronken in de Kamer aanwezig zijn, maar geen koopsompolis hebben? Mag hij wel voor abortus zijn? Mag het wel gewoonte worden onder beroepspolitici om te scheiden? Is er een dubbele moraal? Eén voor politici en één voor niet-politici?

Steenkamp schat dat er een circuit is van zwart geld van ongeveer 15 miljard gulden. Een ongelooflijk bedrag. Dat bewijst, als het getal juist is, dat men in het algemeen in ons land nogal wat belastingen ontduikt. Het is dan ook geen wonder dat de belastinginspecteurs een klacht stuurden naar de Tweede Kamer. Maar mag een Kamerlid niet wat een gewone Nederlander wel mag? Mogen wij door de mazen van de wet kruipen? Zijn we zó hypocriet dat we anderen niet toestaan wat we zelf wel doen?

Excuses

Algemeen of bijna algemeen was de afkeuring. Hoe men ook verklaarde en van welke politieke kleur men ook was, de communis opinio is dat het niet geoorloofd is, althans voor politici, om door de mazen van de wet te kruipen. Dat zei men als men commentaar leverde op de koopsompolissen en ook bij de affaire Lubbers.

Van één uitzondering heb ik kennis kunnen nemen. Er was een schrijver van een ingezonden stuk in 'Trouw', die stelde dat het de taak van de overheid was om wetten te maken. Als de overheid dat niet goed deed en niet zorgde voor wetten zonder mazen, dan was het aan de onderdaan toegestaan om door de mazen van de wet te kruipen. Ik geef het weer met eigen woorden.

Het was een eenzame stem. Gelukkig. Want deze mening getuigt van een houding tegenover de overheid, die in ieder geval een christen niet past. Men maakt van overheid en onderdaan twee partijen, die tegenover elkaar staan. Als de ene partij niet slim genoeg is, dan mag de andere partij daar wel gebruik van maken. In feite is dit de houding van veel mensen, zo niet de meeste. Maar het is niet de behoorlijke gehoorzaamheid, die de Heidelberger van ons vraagt. Een behoorlijke gehoorzaamheid die met zich mee brengt dat men de zwakheid en de gebreken van degenen, die over ons gesteld zijn geduld hebben. Van een eventuele zwakheid in de wetgeving gebruik maken is ongeoorloofd, ook al staat de overheid zelf het toe.

Als Lubbers gaat verklaren dan brengt hij de emancipatie van de Rooms-Katholieken ter sprake. En die verklaring dient dan ook als verontschuldiging. Als excuus. Lubbers is dus een Rooms-Katholiek die zelf van mening is dat er een typische roomse houding is in dit soort vragen. Het zijn dus echt niet de kwalijk denkenden anti-papisten, die van mening zijn dat er een specifieke roomse moraal is. Rooms-Katholieken zelf vinden dat ook. En waarom zouden ze ook niet?

Lubbers zegt: 'de emancipatie van de katholieken is vooral via het bedrijfsleven tot stand gekomen. Veel katholieke politici zijn daaruit afkomstig en hebben hun instelling als ondernemer meegenomen in de politiek.'

Lubbers doet in ieder geval een poging tot verklaring. Maar meer dan een poging is het niet. Wat hij zegt lijkt me historisch ook niet te verdedigen. Het zal wel waar zijn dat veel ondernemers katholiek zijn, maar dat zo iets te maken zou hebben met de katholieke emancipatie zou ik eerst wel eens aangetoond willen zien. Als we denken aan de katholieke emancipatie denken we toch eerder aan Schaepman en Ariëns dan aan de Regout's. Stel dat Lubbers gelijk zou hebben: wat is in vredes naam dan een 'instelling als ondernemer'? Is dat een onfatsoenlijke instelling? Is de mentaliteit van de werkgever hetzelfde als de mentaliteit van een wetsovertreder of van een dief? Het lijkt me dat in zulk een uitspraak van Lubbers meer invloed van Marx te onderkennen is dan van Rerum Novarum of van

Quadragesimo Anno. Lubbers heeft zich door de Marxisten laten aanpraten dat de mentaliteit van de ondernemer er een is van minder allooi. En dat is, gedacht vanuit de H. Schrift, gewoon niet waar. Een werkgever is niet vromer dan een werknemer, zoals men vroeger wel gedacht heeft. Voor de emancipatie. Maar een werknemer is ook niet vromer dan een werkgever, al zegt men dat wel vaak tegenwoordig.

Van Berkouwer heb ik geleerd dat aan de zonde inhaerent is het zoeken van verontschuldigungen. We zijn daarin ontaard vindingrijk. We weten steeds verzachtende omstandigheden te vinden. Dat is ten diepste niet anders dan een zich willen uitpraten onder de ernst van de schuld. Met schuld kan een mens niet leven. Dat is waar. Daarom probeert hij zich er onderuit te praten, naar het oude recept van Adam en zijn vrouw in het paradijs. Maar van de schuld worden we alleen bevrijd door Jezus Christus en de grote bevrijding ligt in het belijden van onze schuld. Niet in het zoeken van verontschuldigungen. Die zijn er soms wel. Maar ze gelden niet tegenover de Heer.

(wordt vervolgd)

door P. C. van Wijk - Zaltbommel

Het evangelie op straat brengen

Ik was in de gelegenheid een gedeelte mee te maken van de samenkomst in de Ronde Lutherse Kerk te Amsterdam ter gelegenheid van het afscheid van luitenant-kolonel Bosshardt van het Leger des Heils. Het woord „afschied" is eigenlijk niet goed. Want mevrouw Bosshardt neemt wel afscheid als hoofd van het Goodwillcentrum te Amsterdam, maar dat betekent niet dat zij rustig gaat rentenieren.

Telkens weer als ik in aanraking kom met het Leger des Heils ben ik wat jaloers. Dat zal wel niet goed zijn, want op de organisatie van het Leger des Heils is vanuit gereformeerd standpunt wel wat aan te merken: geen ambtsdragers, geen ... vult u zelf maar in.

Maar toch ben ik wat jaloers. De mensen van het „leger" missen iets wat wij hebben.

En ze hebben iets wat wij missen. Ze missen o.a. een stuk verstarring dat gereformeerde mensen vaak eigen is.

Ze hebben een manier van werken die gereformeerden blijkbaar niet of zelden kunnen opbrengen. En daarom ben ik wat jaloers.

Tijdens genoemde samenkomst sprak o.a. pastoor Solleveld uit Amsterdam die jaren met de „majoor" heeft samengewerkt. Hij had het over de oecumene en vanuit gereformeerd standpunt gezien was daar wel wat op aan te merken.

Als ik de gelegenheid had gehad, had ik daar best een aantal punten naar voren kunnen brengen. Maar die gelegenheid was er niet en dat was goed.

Die pastoor zei o.a. dat hij van majoor Bosshardt (ze is, toen ze luitenant-kolonel werd voor de meesten majoor gebleven) veel had geleerd, o.a. dat een mens in nood geen behoefte heeft aan theologische verhalen maar aan daadwerkelijke hulp. Die hulp heeft de majoor aan velen ge-

geven, niet in de eerste plaats om de mensen in de kerk te brengen, maar om het evangelie op straat te brengen. Het evangelie op straat brengen. Dat deed de Here Jezus toch eigenlijk ook.

Hij liet, terwijl hij met de scharen rondtrok, al wandelend en pratend zien wát het evangelie eigenlijk is. Hij bracht het eyangelie bij de mensen. Hij maakte het zichtbaar terwijl Hij zieken genas en zo veel dingen meer.

Het evangelie is door majoor Bosshardt op de straten, waaronder de walletjes, van Amsterdam gebracht. Juist daar, in de rosse buurt, heeft ze met tientallen anderen gewerkt: woorden gesproken, zonder woorden geluisterd. Dáár heeft ze begrip opgebracht voor de meisjes en vrouwen achter de ramen, voor de tippelaars op straat. Ze kende ze bij de naam.

De pastoor had het ook nog over de lage drempel in het werk van het Leger des Heils, de mensen hoeven nooit een hoge stap te doen, ze hoeven nooit ergens over heen te stappen.

Ook die avond niet in de afscheidsbijeenkomst.

En daar zaten ze: allemaal mensen die op een of andere manier met de majoor in aanraking zijn gekomen. Nette mensen en minder nette mensen.

Goed geklede mensen en minder goed geklede mensen.

En ze zongen:

„God is liefde; dit maakt blij;
Jezus leeft en mint ook mij.
Jezus leeft, Hij leeft en mint ook mij”.

U vindt de tekst wat eenvoudig?

Dat kan, maar het is wel het evangelie.

God is liefde.

Dát te zingen in een wijk waar je „liefde" kopen kunt.

Die eenvoud en die lage drempel.

Misschien horen die ook bij wat „zij hebben en wij missen”.

't Kan natuurlijk zijn dat ik dit alleen mis en dat U het hebt.

Dát zal dan moeten blijken.

Uw burens zullen het merken, uw familie zal erover spreken, de mensen in de kerk zullen het U na de preek vertellen, tijdens een huisbezoek zal het blijken.

Ik denk nog één keer aan die pastoor. Hij zei ongeveer letterlijk dit: „Wat moet je in Gods naam met een gesprek met de majoor? Je hebt dan een gesprek in Gods naam.”

Een doordenkertje.

ingezonden

Bij dezen willen we graag reageren op het artikel „Predikant en politiek” van J. Meulink in Opbouw van 5 mei j.l.

Ter verduidelijking

Alvorens met de eigenlijke reactie te beginnen, proberen we de volgende (politieke) termen te omschrijven.

1. *Theocratie* *) (zoals het G.P.V. voorstaat): de regering heeft als vertegenwoordiger van God tot taak Zijn wetten op te leggen aan het gehele Nederlandse volk.

*) Het Bijbelse begrip theocratie wordt duidelijk als we kijken naar de oudtestamentische relatie tussen God en zijn volk Israël. Deze relatie is gebaseerd op het verbond dat God met Israël sloot. Nú kunnen ook niet-Joden opgenomen worden in dat liefde-verbond. We moeten er als christenen echter niet naar streven Gods geboden op te leggen aan mensen die God en zijn Woord niet kennen.

2. *Christen-democratie* (zoals het C.D.A. voorstaat):

— aanvaardt het Evangelie als richtsnoer voor het politieke handelen.

— wil streven naar een maatschappij waarin de Bijbelse gerechtigheid meer gestalte krijgt, de mens zijn vrijheid en verantwoordelijkheid beter kan beleven en waarin het welzijn van allen wordt gediend.

— richt zich tot het gehele Nederlandse volk zonder onderscheid naar geloofsovertuiging of maatschappelijke groepering.

3. *Sociaal-democratie en liberale democratie* (zoals de P.v.d.A. en de V.V.D. voorstaan): de politiek is niet gebaseerd op een bepaalde levensbeschouwing, maar op een maatschappijvisie. In deze politiek vinden mensen van verschillende richtingen elkaar op grond van een zelfde maatschappijvisie.

Enkele opmerkingen n.a.v. „Predikant en Politiek”

1. Meulink zegt in zijn artikel dat binnen de P.v.d.A. „humanisme en Evangelie gelijke rechten hebben”. Hij concludeert dat „in de praktijk de humanistische beschouwingen prevaleren”. Het is inderdaad zo dat de humanisten in de meerderheid zijn. Dat houdt o.i. echter niet in dat de humanistische levensbeschouwing de voorrang heeft. Het gaat de P.v.d.A. niet om de levensbeschouwing maar om het politiek inzicht. Christenen die op de P.v.d.A. stemmen zijn daardoor niet plotsklaps humanisten geworden! Ze stemmen op grond van een bepaald politiek inzicht, dat (toevallig) overeenkomt met dat van

de P.v.d.A.-stemmers die een humanistische levensbeschouwing hebben.

2. Zijn levensbeschouwing en maatschappijvisie van elkaar afhankelijk, of sluiten ze „alleen maar” op elkaar aan?

Bij humanisten bestaat er geen afhankelijkheidsrelatie tussen levensbeschouwing en maatschappijvisie (humanisten vind je zowel bij de P.v.d.A. als bij de V.V.D.). Volgens Meulink volgt uit een christelijke levensbeschouwing de keuze voor „christelijke politiek”; wat dat dan ook zijn mag! Meulink noemt de in Dordrecht uiteindelijk niet-beroepen dominee een „socialistisch predikant”. Er bestaan kennelijk politiek gezien (globaal) drie „soorten” predikanten: liberale, socialistische en christelijke. Vervolgens merkt Meulink op dat in de P.v.d.A. het Evangelie gelijk gesteld wordt aan de andere levensbeschouwingen. Dat is zo. Het ligt trouwens nogal voor de hand, daar de P.v.d.A. politiek bedrijft op basis van een maatschappijvisie. De levensbeschouwing die geleid heeft tot een bepaalde maatschappijvisie is voor de persoonlijke verantwoordelijkheid van de leden zelf!

3. Is de taak van de overheid ervoor te zorgen dat al haar onderdanen de „Evangelische vrijheid” ervaren (G.P.V.-theocratie zie boven)? Of moet de overheid veeleer dienstbaar aan haar onderdanen zijn, het onrecht bestraffen, de rechtsorde handhaven en de vrijheid van meningsuiting, onderwijs etc. waarborgen?

4. Levensbeschouwelijk gezien zit voor de christen de ellende primair in het zondige menselijke hart. Het maatschappelijk gevolg is daarom dat de menselijke structuren scheef zijn. Juist christenen moeten werken aan een nieuwe wereld, nl. het Koninkrijk van God. De christen heeft dan de hoop en het zeker weten dat de komst van dat Koninkrijk ten laatste niet afhangt van de prestaties van de mens maar van God. Die strijd in dienst van het Koninkrijk Gods dient in de woordverkondiging van christelijke kerken aan de orde te komen.

5. Volgens Meulink is de „christelijke partij” een eis van Gods Woord (hoe komt hij daaraan?). Moet een ontkerstende samenleving door „christelijke politiek” gebracht worden tot de geboden van God? Is het niet eerder een taak van de christelijke kerk, het lichaam van Christus, de secularisatie tegen te gaan?

Afsluiting

In het bovenstaande hebben we geprobeerd enige kritische kanttekeningen te plaatsen bij, alsmede enige vragen te stellen n.a.v. Meulinks artikel. We pretenderen geenszins hiermee het laatste woord gezegd te hebben. We hopen daarom dat deze reactie een aanzet zal zijn tot verdere discussie.

Paul Kurpershoek
Jan Pekelder

Op dit „ingezonden” zal de heer Meulink in een volgend nummer reageren.

de redactie ontving

Dr R. B. Evenhuis, *Ook dat was Amsterdam* — de kerk der hervorming in de negentiende eeuw: de strijd voor kerkherstel. Bijna 400 pagina's voor de prijs van f 45,—; uitgegeven door Ten Have B.V., Baarn.

„Dit vijfde deel bestrijkt niet de gehele 19de eeuw, maar eindigt omstreeks het jaar 1875. Aan het slot van het eerste hoofdstuk kan men lezen, dat de jaren '70 op allerlei gebied, en ook op kerkelijk terrein, een keerpunt zijn geweest. In zekere zin eindigt dan de 19de eeuw”. (uit het Woord vooraf).

Dr H. B. Weijland, *Aan de achterzijde van Gods hand* — Hardop denken over God en Zijn wereld, als jij het niet meer ziet zitten... Een uitgave van Kok, Kampen, groot 135 bladzijden en kostend f 14,75. Op de achterflap: „Dit boek is heel teer geschreven, met een ragfijne antenne voor wát nu dat leed, die nood voor die mens betekent. Het laat de lijdende mens zelf consequent aan het woord, in plaats van tegen hem aan te praten.”

Stichting tot bevordering van bijbelgetrouwe wetenschap heeft uitgegeven:

dr W. J. Ouweneel — Bijbel en Bijbelkritiek;

drs J. A. E. Vermaat, dr R. W. M. Crouchs — Wetenschap en Ideologie; W. L. Meijer, G. J. Nijhof — Moderne Kunst in onze Maatschappij; drs A. Keizer, drs C. P. van Dijk — Bijbel en economie.

De omvang van deze brochures varieert van 40 tot 57 pagina's; de prijs is f 4,—. Besteladres: Kampweg 106, Doorn, tel. 03430-4208.

Elisabethbode — twee zomernummers; elk 16 pagina's. Afhankelijk van het af te nemen aantal varieert de prijs van 24-56 cent per ex., inclusief verzendkosten. Stichting Elisabethbode, Postbus 100, 7240 AC Lochem.

kerknieuws

Beroepen te Groningen en Utrecht: Ds M. R. van den Berg te Oegstgeest.

Bedankt voor Maassluis: Ds F. van Deursen te Apeldoorn.

Ds J. E. Westerhuis — Ds Westerhuis, de hoogbejaarde emeritus-predikant te Velp, wordt sinds enkele weken verpleegd in het ziekenhuis te Velp wegens een bekkenbreuk. Tot dusver gaat de genezing naar wens, zodat hij alweer enkele minuten op de gang kan lopen — uiteraard aan de arm van enkele verplegers. Het gaat gelukkig langzaam vooruit.

Ds J. D. Houtman — Ds Houtman te Wezep (Gld.) werd in het Sophiaziekenhuis te Zwolle opgenomen voor een operatie.

Ds K. B. Holwerda — Ds Holwerda nam zondag 18 juni jl. afscheid van de gemeente te Doorn., die hij vanaf 31 augustus 1969 gediend heeft. Op zondag 20 augustus a.s. hoopt Ds Holwerda intrede te doen in de kerk te Arnhem, na tevoren diezelfde dag bevestigd te zijn door Ds J. Waagmeester, emeritus-predikant te Lisse.

Geslaagd — Aan de Theologische Hogeschool van de Christelijke Gereformeerde Kerken te Apeldoorn slaagde voor het kandidaatsexamen: de Heer P. Veldhuizen, Hoekstraat 42 te Spakenburg.

Vervolg Persverslag

van de 5e zitting van de Landelijke Vergadering van afgevaardigden van de Gereformeerde kerken (vrijgemaakt buiten verband), gehouden op 3 juni 1978 in het vergadergebouw achter de Gereformeerde kerk te Wezep.

Bij het begin van de middagvergadering neemt ds Goris de leiding weer over. Hij laat zingen Ps. 147:1. Hij memoreert het overlijden van br. H. L. Faber, 1e scriba van de Landelijke Vergadering van Kampen-1976 en herinnert aan het vele werk dat br. Faber voor de gemeente van Christus heeft verricht. Op verzoek van ds Goris neemt de 2e praeses, ds Van Tongeren, ook gedurende de middagvergadering het praesidium waar.

Vervolgens wordt overgegaan tot stemming over de art. 37, 39 en 40. Alle amendementen op art. 37 — zowel die van louter redactionele aard, als die welke de kerkvisitatie willen voorschrijven, dan wel geheel schrappen — worden met wisselende stemverhouding verworpen. Alleen wordt op voorstel van br. Strating de bepaling geschrapt, dat, wanneer in een regio kerkvisitatie wordt gebracht, dit „ieder jaar” moet plaatsvinden.

In een eindstemming wordt art. 37 lid 1 aanvaard met 2 stemmen tegen, en lid 2 met 5 stemmen tegen. Art. 37 luidt nu als volgt:

„In de regionale vergadering zal worden gevraagd of er iets is, waarin een kerk het oordeel en de hulp van de zusterkerken nodig heeft.

De regionale vergaderingen dragen er zorg voor, dat de in haar samenkomende kerken elkaar op de hoogte stellen van de arbeid der ambtsdragers, opdat deze kerken elkaar kunnen bijstaan, op elkaar acht kunnen geven en elkaar in tijds christelijk mogen vermanen, wanneer iemand nalatig bevonden wordt.

Het staat een regionale vergadering vrij, hiertoe enigen uit haar midden aan te wijzen, die de kerkeraden bezoeken en over hun bevindingen rapporteren.”

De daarna gehouden stemming over art. 39 wijst uit, dat een krappe meerderheid (22-21 stemmen bij één onthouding) wel een artikel over het zoeken van eenheid met andere kerken in het Akkoord wil zien opgenomen, maar daarvoor een herschrijving, in de geest van de Preambule en met behoud van de zakelijke inhoud van art. 39, noodzakelijk acht.

Bij de stemming over art. 40 wordt

een amendement om de woorden „naar vermogen” te schrappen verworpen. Voor de redactie van de vorige KFK spreken zich 8 afgevaardigden uit, terwijl 36 afgevaardigden kiezen voor de tekst van de commissie-Huizinga, zodat deze laatste is aanvaard. Art. 40 luidt:

„De kerken beloven elkaar dit gemeenschappelijk aangenomen akkoord naar vermogen te onderhouden met inachtneming van wat Gods Woord gebiedt. De artikelen behoren gewijzigd, vermeerderd of verminderd te worden, wanneer de kerken daarmee gediend zijn en het niet strijdig is met de Heilige Schrift; slechts een landelijke vergadering is bevoegd hiertoe te besluiten en wel nadat zij haar voorlopig oordeel aan de kerken kenbaar heeft gemaakt.”

Vervolgens komen aan de orde de bezwaren van de kerken van Baarn en Enschede-Zuid tegen de artikelen 31 en 38 van het Akkoord van kerkelijk samenleven, zoals vastgesteld door de Landelijke Vergadering van Kampen-1976.

Een commissie ad hoc heeft de bespreking voorbereid en doet enkele voorstellen, die door ds Mul worden toegelicht. In de bespreking neemt br. Arnold namens de kerk van Baarn het voorstel van zijn kerk terug.

Enkele afgevaardigden ondersteunen het voorstel van de commissie om uit te spreken het revisiezoek van Enschede-Zuid nu niet in behandeling te

nemen, maar deze kerk te vragen de totstandkoming van het gehele Akkoord en de praktische bruikbaarheid van de bepalingen betreffende een voortgezette, niet-getrapte Landelijke Vergadering af te wachten. Besloten wordt op de volgende zitting een definitief antwoord aan Enschede-Zuid vast te stellen.

Tenslotte komt het eventuele lidmaatschap van de *Gereformeerde Oecumenische Synode* in bespreking, aan de hand van een rapport van de Commissie voor contact en samenspreking met andere kerken, waarin o.m. verslag wordt gedaan van een gesprek met leden van het Interim Committee van de GOS. Namens de commissie licht ds Vis het voorstel om nog niet tot de GOS toe te treden toe. Aan de bespreking wordt deelgenomen door de brs. De Boer, ds Bakker, ds Van Keulen, ds Smit en ds Van Oene. Met algemene stemmen besluit de vergadering het commissievoorstel, waarin enkele in de bespreking gedane suggesties zijn verwerkt, te aanvaarden en aan de GOS te berichten:

a. Dat wij dankbaar zijn voor het feit dat binnen de GOS gereformeerde kerken, verspreid over heel de wereld, elkaar kunnen helpen om te blijven volharden in de waarheid van het Woord van God, en elkaar kunnen dienen met de wijsheid die God aan elk gegeven heeft bij de bezinning op de problemen waar we als kerken in onze tijd mee te maken krijgen.

b. Dat er op dit moment nog aarzeling in de kring van onze kerken bestaat om toe te treden als lid van de GOS, en wel om praktische redenen en ook omdat nog niet zo duidelijk is hoe bepaalde zaken binnen de GOS zich ontwikkelen: met name, of in de verhouding tot de Geref. kerken (synodaal) in Nederland ernst wordt gemaakt met handhaving van de grondslag van de GOS.

c. Dat onze kerken bij gunstige ontwikkeling graag willen toetreden als lid, omdat zij beseffen dat wij elkaars wijsheid en elkaars hulp nodig hebben.

d. Dat wij met de kerken die in de GOS samenkomen meelevens en meebidden en dat we dit ook willen tonen door naar de vergadering van de GOS te Nimes in 1980 twee waarnemers te zenden, in de hoop dat dit, onder Gods zegen, ertoe mag leiden dat het contact tussen U en ons verstevigd kan worden.

En dat wij ons bereid verklaren ons aandeel in de kosten van de GOS bij te dragen.”

In verband met de toename van de contacten met andere kerken, ook buiten de landsgrenzen, wordt het aantal leden van de Commissie voor contact en samenspreking uitgebreid door de benoeming van ds E. R. Postma (tot dusver secundus) en van br. A. P. de Boer te Nijkerk tot leden van de commissie, en van br. E. Schuurman te Breukelen tot algemeen secundus.

De volgende zitting wordt vastgesteld op 26 augustus 1978. Aan de orde komen dan D.V. het revisiezoek van Enschede-Zuid, de voorstellen inzake de behandeling van de art. 1-30 van het Akkoord, de zaken betreffende de liturgie, de rapporten Pastorale werkers, het rapport Opleiding Dienst des Woords en het voorstel inzake de vrouw in het ambt. Nadat gezongen is Ps. 29:1 en 6 en

ds Goris is voorgegaan in dankgebed, sluit de 2e praeses de vergadering.

A. P. de Boer, 2e scriba

KORT VERSLAG van de vergadering der kerken in de regio Arnhem, gehouden op 24 mei 1978 te Arnhem. Br. W. J. Sijbrant opent de vergadering op christelijke wijze. In zijn openingswoord heet hij welkom kandidaat W. van der Veer uit Veenendaal, en feliciteert de kerk van Arnhem met het beroep dat ds K. B. Holwerda heeft aangenomen.

De vergadering wordt geconstitueerd. De credentiebrieven worden nagezien. Alle kerken zijn wettig vertegenwoordigd. In het moderamen nemen zitting: Br. W. J. Sijbrant van Wegeningen, praeses; br. H. C. M. de Stigter, scriba en ondergetekende, assessor. Het agendum wordt ongewijzigd aangehouden. De notulen worden na een kleine correctie vastgesteld.

De vergadering gaat over tot het preparatoir examen van br. W. van der Veer.

De benodigde stukken worden nagezien en in orde bevonden. Vervolgens houdt br. Van der Veer een preekvoorstel over Matth. 7:24 t.m. 27. De vergadering heeft geen bezwaar tegen voortzetting van het examen. Volgt onderzoek in de kennis van het O.T. door ds F. van Deursen; N.T. door ds C. P. Plooy en Chr. geloofsleer door ds E. Zwarteven.

De vergadering besluit kandidaat Van der Veer m.i.v. heden beroepbaar te verklaren. Er wordt instemming gevraagd met de 3 formulieren van Enigheid, waarna de vergadering br. Van der Veer gelukwens met de uitslag van dit examen.

Bij de rondvraag deelt de kerk van Arnhem mee, dat ds Holwerda 20 augustus a.s. bevestigd zal worden. Namens de Regio zullen voor de approbatie zorgdragen de kerken van Oosterbeek en Velp. Voorstel van de kerk van Arnhem wordt aangenomen: de kosten van een regiovergadering komen ten laste van de roepende kerk.

Volgende vergadering wordt vastgesteld op donderdag 5 oktober a.s. te Arnhem. Aanvang 7.00 uur. Roepen de kerk is Aalten-Winterswijk.

Kort verslag wordt gelezen, waarna ds assessor voorgaat in dankgebed.

Namens de vergadering, A. Beeftink

Attentie vakantiegangers Eindhoven en omgeving

Ten gerieve van de vakantiegangers zullen in de maand juli de kerkdiensten, welke gezamenlijk worden gehouden met de Chr. Geref. broeders en zusters, alle worden gehouden in hun kerkgebouw aan de Schootsestraat no. 47. Dit gebouw vindt u door richting Evoluon te rijden en bij de grote kruising, waaraan het Evoluon ligt, de Cederlaan in te rijden. (Richting tegenovergesteld aan die naar het vliegveld.) Eind Cederlaan bij kruispunt met verkeerslichten rechtsaf de Schootsestraat in. De diensten van 9, 16 en 23 juli zijn 's morgens en 's middags gecombineerd, de diensten van 2 en 30 juli alleen 's middags. Dan wordt de morgendienst in ons eigen gebouw gehouden aan het Fred. Hendrikplein 35. Voor plaatsbepaling daarvan zie het blauwe jaarboekje. Alle diensten beginnen resp. om 9.30 en 17.00 uur.

ADRESSEN

Met ingang van midden juni is het scribaat van de kerk te Culemborg aldus gewijzigd: Scribaat Gereformeerde Kerk, p/a de Heer B. Rietdijk, Bachlaan 12, Culemborg, tel. 03450-2330.

Scribaat Krommenie: Het adres van de kerk te Krommenie is thans: A. Pot, Europastraat 10, 1562 ZZ Krommenie.

De Senaat van het Studentencorps Civitas Studiosorum Reformatorium te Delft ziet er thans als volgt uit: Peter Jan Plooy, Praeses; Wim de Rijk, Abactis; Hans Dijkstra, Fiscus; Eric Zinger, Vice-praeses; Henk de Vries, Vice-Abactis. Tijdelijk adres: Oude Delft 251, Deuft.

Redactieleden:

Ir. A. W. Biersteker;
Drs H. de Jong;
Mr. dr J. Meulink;
D. W. L. Milo;
Ds E. R. Postma
Drs W. G. Rietkerk

Adres van de Redactie:

Ds K. Muller,
Riouwstraat 59,
1521 SC Wormerveer
Tel. 075-282589

Adres voor de rubriek Kerknieuws:

Ds O. Mooiweer,
Volksparksingel 45,
Enschede. Tel. 053-310259

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”,
Nooitgedacht 3, Zeist.
Tel. 03404-12452

Advertentieprijs:

35 ct per mm.
familieberichten
30 ct per mm.
Advertenties inzenden tot
dinsdagmorgen 10.00 uur.

Abonnementenadministratie:

Kon. Wilhelminalaan 38,
Leersum. Tel. 03434-4288

Abonnementprijs:

f 39,— per jaar of f 20,—
per halfjaar.
Buitenland f 45,— p. jaar
of f 60,— per luchtpost.

Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november

7 Series Bijbelstudies van Ir. D. J. Christiaanse

1. De naam boven allen naam, Zoon van God, Heiland, Middelaar . . . f 4,—
 2. 32 Geloofsmannen, via Abel, Noach, Abraham tot Johannes op Patmos f 4,—
 3. Genade en waarheid, Liefde, Genade, Veiligheid, Vrede, Eenheid . . . f 4,—
 4. Veertien brieven van Paulus, begripelijke uitleg . . . f 5,—
 5. Wat zal het jaar 2000 brengen? Profetische studiën O en N Test. . . f 4,—
 6. Gods geheimenissen en hun onthulling . . . f 3,—
 7. Christus in de Psalmen en profeten, 128 blz. . . f 4,—
- Alle 7 schetsen tegelijk slechts . . . f 14,—

NIEUW! Een boek vol hoop voor jong en oud. LICHTEND UITZICHT OP MORGEN. Door ir. D. J. Christiaanse, 132 blz., f 6,—. Alles franco na girostorting op nr. 1793613, t.n.v. Bijbelcursus P.B. 44, Oudewater. H. de Manstraat 8

Voor al uw

handels- en familiedrukwerk - boeken en folders

is uw adres

DRUKKERIJ „STEENBERGEN”

Nooitgedacht 3 · Zeist